

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק פרשת אחרי מות יא ניסן תשע"א ♦ דף היומי בבלי: מנחות לו ירושלמי: שבת סג

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן...

יש לפרש, שהדגישה התורה ואמרה 'שני בני אהרן', מפני שמתוך כך יש לאהרן ללמוד ממותם של נדב ואביהוא, מינה ובה, כי הסיבה למותם היתה 'בקרבתם לפני ה'.

כי באמת היה יכול אהרן לדון ולומר, כי לא בעבור קרבתם לפני ה' מתו, אלא שכך גזר הקדוש ברוך הוא ואמר 'ונקדש בכבודי' שעתיד הבית להתקדש במותם. אולם ממה שאמר משה לאהרן, סבור הייתי שיתקדש הבית או בי או בך, אנו למדים שכדי שיתקיים מאמרו ית' 'ונקדש בכבודי' די שימות אחד ולא שנים. מתוך שמתו שנים מבניו של אהרן, יש לו לאהרן לסבור שלא זו בלבד מה שאמר הקדוש ברוך הוא 'ונקדש בכבודי' היה הסיבה למותם, אלא גם 'בקרבתם לפני ה'.

כאשר באה התורה להזהיר את אהרן שלא יבא בכל עת אל הקדש ולא ימות כדרך שמתו בניו, הקדימה ללמד אותו כי זו אכן היתה הסיבה למותם, והראיה לכך 'אחרי מות שני בני אהרן', למדנו מכאן כי בקרבתם לפני ה' וימתו.

* * *

דיבור זה לא נתבאר לנו מה נאמר בו, כי הלא בפסוק הבא נאמר 'ויאמר ה' אל משה', מה היה אם כן הדיבור בפסוק הראשון.

ויש לומר, שנאמר לו מעשה פרה אדומה שיטהרו בה אותם שהיו טמאים. תדע שכן הוא, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ובו ביום מתו נדב ואביהוא, ובשני לו נשרפה פרה אדומה.

עפ"י אמרי שפר, אמרי נועם.

נושאי הדף בעלון

מי שלבו בצד ימין באיזה יד יניח תפילין.....מנחות לו

שיריים של ספר תורה, של ציצית ושל תפילין.....מנחות לח

ריבוי בדבר שמניינו מכוון, בנר שבת ובתיבות התפילה.....מנחות לט

תקע בשופר בראש השנה שחל בשבת.....מנחות מ

טעם נוסח ברכת 'שלא עשאני גוי' בלשון שלילה.....מנחות מא

חיוב בדיקת תפילין מעת לעת.....מנחות מב

חיוב מאה ברכות בכל יום וגדרו.....מנחות מג

כפתור ופרח.....עמוד 5

מי שלבו בצד ימין באיזה יד יניח תפילין

בשו"ת ארץ צבי (פרומר, ח"א סי' קטו) נשאל אודות בחור אחד שהיה חולה, ובדקו הרופאים ומצאו שהלב מונח בצד ימין, היפך מהרגיל, ונסתפק שמה עליו להניח תפילין בימין, כמאמר הגמרא בסוגייתנו שצריך שתהא שימה כנגד הלב.

והשיב, שבודאי אין הפירוש שצריך להניח על היד שהיא לצד הלב, שהרי הגמרא לעיל (לו:לז). מחפשת מקור לכך שהנחה בשמאל ולא למדו זאת מדרשה זו שתהא שימה כנגד הלב, ומוכח מזה שהדרשה שתהא שימה כנגד הלב היא רק לענין גובה התפילין בזרוע, שבכל יד שמניחם צריכים הם להיות בגובה הלב, ולא דווקא סמוך ללב. ועוד ראייה, מאיטר שמניח תפילין בימין של כל אדם, ואע"פ שמסתמא לבו בשמאל ככל אדם, וע"כ שאין צריך שימה סמוך ללב. וכן פסק **בשו"ת משנה הלכות** (ח"א סי' לג).

אולם הביא **הארץ צבי**, **שהמאירי** (שבת קג.) כתב שאיטר יניח תפילין בשמאל כל אדם משום שצריך שתהא שימה כנגד הלב, דהיינו סמוך ללב. **והמרדכי** (הל' תפילין יג:) כתב בתחילה כדברי המאירי שאיטר יניח בשמאל משום שצריך שימה כנגד הלב, ודחה שבגמרא לא נזכר טעם זה רק לענין איזה מקום ביד יניח, אבל לא לענין איזו יד, והביא ראייה זו שלא למדה הגמרא שצריך להניח ביד שמאל מ'ושמתם' שצריך שימה כנגד הלב. עיי"ש שהאריך בביאור דבריהם.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' מו) בתשובה לבעל הארץ צבי כתב, שאין בזה כלל צד שאלה, שהרי איטר מניח בשמאל שלו אף שלבו בשמאל כל אדם כנ"ל. ועוד, שאף אם נפרש שצריך שימה כנגד הלב ממש, מ"מ הולכים בזה אחר רוב העולם שלבם בשמאלם, ואף זה שלבו בימינו אין לו לשנות [עיי"ש ביאור הדברים], והביא בארץ צבי (שם) טעם זה בשם גדול אחד, וכתב שיפה העיר.

ועל עצם הראייה מאיטר, יש לציין מה שהביא בפסקי תשובה (הג"ה לסי' קנט) שבספר מעשה טוביה כתב, שאצל איטר לבו הוא בצד ימין של הגוף עם כל האברים הפנימיים והקנה.

וכותב שם בפסקי תשובה ששמע שלפני מאה שנים האחרונים אירע כזאת בששה בני אדם, [ולפ"ז אין ראייה לנידון כאן מאיטר, כיון שאולי באמת צריך שימה כנגד הלב ממש, ומ"מ איטר מניח בימין של כל העולם כי זה באמת כנגד לבו ממש]. וראה עוד **בכנפי יונה** (יו"ד סי' מו) שבעלי איטר יד נבראו איבריהם הפנימיים ג"כ בהיפוך, הכבד בשמאל והטחול בימין.

ובספר **שער השמים לאביו של הרלב"ג** (מאמר תשיעי) מבואר, שאמנם יש איטרים שסיבתם היא מחמת שנתהפכו הלב והכבד, שהלב בימין והכבד בשמאל, אך יש מהם שהוא מפני סיבות אחרות. שכתב, שיש ללב שני חללים גדולים, האחד מצד ימין והאחד מצד שמאל, והאיש אשר הוא איטר יד ימינו, יש אומרים כי הכבד הוא בצד שמאלו, או שנתהפך טבע דם החללים שהדם מן החלל השמאלי הוא חם יותר מן הימני, או שטבע הכבד והטחול יצאו ממזגם, הכבד נתקרר והטחול נתחמם. עיי"ש.

שיריים של ספר תורה, של ציצית ושל תפילין

בסוגייתנו מבואר שגרדומי תכלת וגרדומי אזור כשרים, דהיינו שאם היו לו מתחילה ציצית או אזור להזאת מי חטאת בשיעור הנדרש, ואחר כך נקצצו ונשאר בהם פחות מכשיעור, הרי הם נשארים בהכשרם משום שהם שיירי מצוה. ולעיל (לה:): מבואר שדין זה אינו דווקא בתכלת ואזור, אלא בתשמישי מצוה בכלל, אבל בתשמישי קדושה אין שייך דין גרדומין. והאחרונים טרחו לבאר את סברת ההכשר בגרדומי תשמישי מצוה ואת הטעם שהכשר זה אינו שייך בגרדומי תשמישי קדושה, וכמה הלכות עולים מתוך חילוקים אלו, ואחד מהם הוא דין הכשר ספר תורה שצבע הדיו נמחק מעט, וכדלהלן.

בשו"ת טוב טעם ודעת (קמא סי' רמד) דן בדבר ספר תורה שכהתה מראית כמה מאותיותיו, ונהפכו ממראה שחור למראה אדום או צהוב, ומעיקר הדין ספר תורה שנכתב בדיו שאינו שחור פסול אף בדיעבד ואפילו אם רק דומה למראה אדום, וכמו שכתבו **במגן אברהם** (סי' לב ס"ק לח) ושאר פוסקים, ואם כן לכאורה גם אם מתחילה נכתב הספר בדיו שחור אלא שאחר כך נשתנתה מראית הדיו לאדום הרי הוא פסול. ומכל מקום משמע מדברי המגן אברהם שאם מתחילה נכתב בהכשר הרי הוא כשר, וביאר המהרש"ק דבריו על פי המבואר בסוגייתנו ששיורי מצוה כשרים בכל שהו אף על פי שלכתחילה צריך שיעור, ולכן כשרים גרדומי ציצית ושיורי אזור. ובגדרו של כלל זה ביאר, שכל דבר ששמו הראשון נשאר עליו, והיה כשר בתחילה, הרי הוא כשר עכשיו אף על פי שאין בו שיעור. ועל פי זה כתב, שאף שאם חסרה אות אחת מהספר או אפילו רק חלק מהאות, אז אין כאן שמו הראשון עליו, ואין להכשירו מדין שיירי מצוה. וכן אתרוג שהיה שלם ונחסר, אין להכשירו מדין שיירי מצוה, כיון שאין שמו הראשון עליו, שבתחילה היה שמו אתרוג, ועכשיו אינו אלא חתיכת אתרוג. אבל אם האות נשארה בשלמותה, ורק נשתנה מראיתה משחור לאדום, הרי שמה הראשון עליה, וכשירה היא עכשיו מדין שיירי מצוה אף על פי שלכתחילה אינה כשירה בכך. ועיין שם במה שדן בהמשך התשובה אם הכשר האות הוא רק אחרי שיתקנה בדיו.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רנו) דן בדברי מהרש"ק, וכתב לו שאין שייך להכשיר את הספר תורה מדין גרדומין ושיירי מצוה, שהרי ספר תורה יש בו קדושה, ובתשמישי קדושה אין דין גרדומין. ומהרש"ק כתב על זה (שם סי' רמה), שמה שאין מכשירים בתשמישי קדושה שנחסר שיעורם, הוא רק במקום שחסרון השיעור מוריד את הקדושה, כגון רצועות של תפילין שקדושתם היא רק כשיש בהם שיעור, וכיון שנחסר שיעורם ואין בהם קדושה לא יועיל להם מה שהם שיירי קדושה. אבל באותיות של ספר תורה שנשתנתה מראיתם, הרי עדיין בקדושתם הם עומדים ומצילים אותם מפני הדלקה בשבת, כיון שגם כשנכתבו בדיו בצבע אחר יש בהם קדושה, אלא שמצוה בפני עצמה היא שאינם כשרים לקריאה עד שיהיו במראה שחור. וכיון שיש בהם קדושה גם עכשיו, מועיל להם דין שיריים אף על פי שהם תשמישי קדושה. אבל בחתם סופר דחה סברא זו, וכתב ששתי קדושות הן, קדושת ספר תורה לקריאה אינה אלא בדיו שחור וקדושה זו פקעה כשהשתנה צבעו של הדיו, וקדושת ספר שיש בצבע אדום קדושה אחרת היא, ולכן חזר דינו להיות ככל תשמישי קדושה שאין בהם דין שיירי מצוה וגרדומין.

ריבוי בדבר שמניינו מכוון, בנר שבת ובתיבות התפילה

כתב בשלחן ערוך (או"ח סי' רסג ס"א), שיש מכוונים לעשות בנרות שבת שתי פתילות, אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור. וכתב הרמ"א שיכולים להוסיף ולהדליק גם שלושה או ארבעה נרות, וכן נהגו, והאשה ששכחה פעם אחת להדליק, מדליקה כל ימיה שלושה נרות כמו שכתב מהרי"ל, והטעם הוא כיון שיכולים להוסיף על דבר המכוון כנגד דבר אחר, וההוספה אינה מקלקלת, ובלבד שלא יפחות מהמנין המכוון.

ומקורו של הרמ"א שיכולים להוסיף על המנין המכוון הוא מדברי הרא"ש (ר"ה פ"ד סי' ג), על מה שמבואר בגמרא (שם לב.) שתקנו עשרה פסוקים למלכויות וזכרונות ושופרות כנגד עשרה הלולים שאמר דוד המלך בתהילים, וכתב הרא"ש שאם בא להוסיף על עשרה פסוקים הרשות בידו, ואף על פי שמבואר בגמרא שעשרת הפסוקים נתקנו כנגד ענין מכוון, אין לחשוש לזה.

והביא שכן כתב הראב"ה והוכיח כן ממה ששבעת הקרואים בשבת וששת הקרואים ביום הכפורים אף הם נתקנו כנגד מנין מכוון כמבואר בגמרא (מגילה כג.), ואף על פי כן אמרו (שם כא.) שאפשר להוסיף על מנין הקרואים ורק לפחות מן המנין אי אפשר, הרי שיכולים להוסיף על מנין המכוון כנגד דבר אחר, ואף כאן כן הוא הדין. ומדברי הרא"ש למד הרמ"א לכל מנין המכוון כנגד דבר אחר.

אף בפתח הדביר (סק"א) האריך והביא מקומות רבים שבהם מבואר שיש קפידא במנין המכוון, ואין להוסיף עליו כשם שאין לגרוע. והביא שאף הרא"ש עצמו סובר בתשובה (כלל ד סי' כ) שאין להוסיף על המנין המכוון, שכן כתב שאין לומר בברכת המינים 'ותכניע כל אויבינו', אלא 'ותכניעם במהרה בימינו', כי יש לו קונטרס מעשה ישן וכתובים בו כל הברכות של כל השנה וסכום התיבות שיש בכל ברכה וברכה וכנגד מה נתקנה, וכתוב בו, 'תשעה ועשרים תיבות יש בו למומרים, משום דמומר כופר בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, שהן שתיים, ובעשרים ושבעה אותיות שבתורה', ואם נסיר תיבות 'כל אויבינו' אז ישארו עשרים ותשעה תיבות.

ואחר שצייד בפתח הדביר בכמה אופנים ביישוב הקושיות, העלה שעיקר החשש בהוספה על המנין המכוון הוא במקום שבא להוסיף על הקבוע מכבר, ונראה שטעם התוספת הוא מפני שהוא סבור שהמנין אינו מכוון והוא בא להוסיף עליו כדי שעל ידי התוספת יהיה המנין מכוון, וכיון שכן הרי הוא מקלקל את המנין המכוון. אבל הבא להוסיף וניכר שההוספה היא מסיבה אחרת, אין חשש בתוספתו.

ובשם תלמידו תירץ, שרק בתוך הברכה והתפילה אין להוסיף על מנין המכוון כיון שהתוספת היא הפסק, וזהו גם טעמו של הרא"ש בתשובה שאסר להוסיף תיבות בברכת המינים, כיון שהתיבות היתרות הן הפסק בברכה. אבל בפסוקים של מלכויות וזכרונות ושופרות אין חשש הפסק אף על פי שהוא באמצע הברכה, וכמו שכתב הרא"ש (ר"ה שם) שמתחילה תקנו כך חכמים שיוכלו להוסיף על המנין ולא יהיה חשש הפסק בדבר, וכן בנרות שבת יכולים להוסיף על המנין המכוון כיון שאין שייך בזה שום חשש הפסק.

תקע בשופר בראש השנה שחל בשבת

בגמרא הובאה מחלוקת בית שמאי ובית הלל לענין סדין של פשתן אם חייב הוא בציצית של צמר, כיון שהתכלת הוא צמר צבוע, בית שמאי פוטרים ובית הלל מחייבים. ודעת רבינו תם בתוספות (ד"ה סדין), שגם בית שמאי מודים שמן התורה סדין של פשתן חייב בציצית, אלא שחכמים אסרו ללבוש סדין עם ציצית שמא יבואו להתיר כלאים שלא במקום מצוה, וכחשש שהוזכר בסוגייתנו, או מחמת שאר החששות שהוזכרו בסוגיא.

ומה שנקטה הגמרא לשון 'בית שמאי פוטרים' ולא לשון 'בית שמאי אוסרים', הוא משום שחכמים פטרוהו לגמרי מן החיוב. וכתב הרא"ש (הלכות ציצית סי' יז) שההלכה בזה כבית שמאי, משום שרבי אלעזר בר צדוק סובר כמותם ואמר שכל המטיל תכלת בסדינו אינו אלא מן המתמיהים, והיה אומר רבינו תם שהלבוש טלית של פשתן ומברך עליו הוי ברכה לבטלה.

בקבא דקשייאתא (קושיא צט) הוכיח מדברי הרא"ש, שבמקום שגזרו חכמים שלא לעשות מצוה כלשהי משום שחששו שיבואו על ידי כך לאיסור, אם עבר על דבריהם וקיים את המצוה לא עשה ולא כלום, שהרי אם לא עקרו חכמים את המצוה שמן התורה, למה תהיה ברכתו לבטלה וכדברי רבינו תם, והרי קיים על כל פנים את המצוה מדאורייתא.

ומתוך כך הקשה על מה שכתב רבי עקיבא איגר בדרוש וחידוש (מערכה ח) לענין תקיעת שופר בשבת, שגזרו חכמים שלא לתקוע מחשש שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים (ר"ה כט:), וכתב רעק"א שאם עבר ותקע בשבת עבר על שבות ומכל מקום המצוה שמן התורה נתקיימה בדיעבד. ולכאורה מדברי הרא"ש בשם רבינו תם מוכח שלא כדבריו, ולדעתו דרכם של חכמים לעקור לגמרי את המצוה שמן התורה.

ואף **באשל אברהם** (אופנהיים, בגליון השו"ע או"ח סי' תב ס"ב) הסתפק בנידון זה לענין מי שעבר ותקע בשופר ביום הראשון של ראש השנה שחל בשבת, אם צריך הוא לברך 'שהחיינו' ביום השני אם לאו, שאם עקרו חכמים את המצוה ביום הראשון, נמצא שעוד לא תקע כלל, ואם כן יש לו לברך 'שהחיינו' ביום השני.

אבל אם לא עקרו חכמים את המצוה לגמרי, נמצא שקיים את המצוה מן התורה ביום הראשון, ואין לו לברך 'שהחיינו' ביום השני. והביא **שבשו"ת פרי הארץ** (ח"ב סי' י) פלפל בארוכה בענין זה, אם בדבר שאסור מדרבנן אומרים 'אי עביד לא מהני', שגם אם עשה את המצוה לא הועיל, אם לאו, ומסיק שמידי ספק לא יצאנו, וספק ברכות להקל.

וביישוב קושיית הקבא דקשייאתא על רעק"א, כתב בן המחבר כלי חמדה (ח"ו קונטרס המילואים עמוד ע) כמה אופנים, ואחד מהם הוא, שדברי הרא"ש בשם רבינו תם הם רק לענין ברכה, כיון שברכת המצוות היא מדרבנן, ואם כן במקום שחכמים ציוו שלא לעשות המצוה, הרי לא תיקנו ברכה, שהם אמרו והם אמרו, ולכן אם בירך ברכתו היא ברכה לבטלה.

ואין ראיה מכאן שלא קיים את מצות התורה. ועל פי זה כתב שנראה **שהרעק"א** מודה שאף על פי שקיים את המצוה של תורה, מכל מקום את הברכה לא קיים, והיא ברכה לבטלה, כי לא תיקנו חכמים ברכה על תקיעת שופר כשחל בשבת.

טעם נוסח ברכת 'שלא עשאני גוי' בלשון שלילה

כתב בשלחן ערוך (או"ח סי' מו ס"ד), צריך לברך בכל יום, 'שלא עשני גוי'. וכתב הט"ז (סק"ד) שרבים מקשים למה תקנו ברכה זו בדרך שלילה, 'שלא עשני', ולא בדרך חיוב, דהיינו 'שעשני ישראל'.

ומתרצים שכיון שנמנו וגמרו בית שמאי ובית הלל שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא (עירובין יג:), לכן לא היו יכולים לתקן ברכה על שעשאנו ה', שהרי נוח לנו יותר שלא היה עושה אותנו, ולכן תיקנו נוסח הברכה על שעל כל פנים לא עשאנו גוי. והב"ח (שם סי' י) כתב שתירוץ זה נאה הוא לדרשא, אבל באמת אין כאן קושיא, כיון שאם היה מברך 'שעשני ישראל' שוב לא היה יכול לברך 'שעשני בן חורין' ו'שעשני איש', שהלשון 'שעשני ישראל' שכבר בירך כולל הכל, שמשמעותו היא ישראל בן חורין, ומשמע גם כן איש ישראל ולא אשה, שאשה נקראת ישראלית, ואם כן לא היה יכול לברך שלש ברכות אלא ברכה אחת, ואין זו כוונתנו לקצר אלא להאריך בהודאות ולברך על כל חסד וחסד ברכה בפני עצמה.

ועל כן מברך 'שלא עשני גוי', ועוד מברך על החסד 'שלא עשני עבד' שאינו חשוב כל כך, ועוד מברך 'שלא עשני אשה'. ועיין בט"ז מה שתירץ על קושיא זו.

ובדברי יואל (יתרו עמ' קד) תירץ הקושיא על פי המבואר בסוגייתנו, שדעת רב היא שהעושה ציצית אינו צריך לברך. והקשה רב חסדא למה אין צריך לברך, והרי רב עצמו אמר שציצית שעשאה גוי פסולה, וסבר רב חסדא שכל מצוה שכשירה בגוים אין ישראל מברכים על עשייתה, וכל מצוה שפסולה בגוים ישראל מברכים על עשייתה, וכיון שציצית פסולה בגוים אם כן צריכים ישראל לברך על עשייתה. ופירש רש"י (ד"ה כל מצוה) הטעם שאין מברכים על מצוה שגוי כשר בעשייתה, לפי שאין יכולים לומר 'אשר קדשנו במצוותיו' אלא במצוה שרק אנחנו שייכים בקדושתה, ולא במצוה שגם גוים שייכים בה.

והתוספות (ד"ה בישראל) פירשו שאין שייך לומר 'וצונו' אלא במצוה שרק אנחנו מצווים בה, אבל אם הגוי שייך בעשייה זו, אף על פי שעושה את המצוה לצורכו של ישראל והוא עצמו פטור ממנה, מכל מקום אין שייך לומר 'וצונו'.

וביאר בדברי יואל בטעם הדבר, לפי שיסוד ברכת המצוות הוא לתת שבח והודיה לה' על שישאל מיוחדים בטובה זו של קדושת המצוות, ולא עשה כן לכל גוי, ולכן אין ברכה זו שייכת אלא במצוות שאין לגוים חלק ונחלה בהם.

ועל פי זה ביאר בדברי יואל הטעם שמברכים בלשון שלילה 'שלא עשני גוי', שעיקר עניינה של ברכה זו הוא כעניינה של ברכות המצוות, להודות לפניו יתברך על אשר קדשנו במצוותיו וצונו ולא לאחרים, ולא עשה כן לכל גוי, ואין לגוים חלק בהם. ובה ביאר דברי המדרש פליאה (הובא בהרבה ספרים), 'כששמע משה אנכי ה' אלקיך פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי', והביאור, שכיון ששמע שאמר הקב"ה 'אשר הוצאתיך' ולא אמר 'אשר בראתיך', וראה שעיקר השבח הוא במה שישאל בלבדם מיוחדים בטובתו יתברך שהוציאם ממצרים ולא עשה כן לכל גוי, לכן פתח ואמר 'ברוך שלא עשני גוי' בלשון שלילה, וכאמור.

חיוב בדיקת תפילין מעת לעת

בגמרא מובא שתפילין יש להם בדיקה. והביאו התוספות (ד"ה תפילין) דברי המכילתא (בא מס' דפסחא פי"ז) לענין חיוב בדיקת התפילין, נאמר בתפילין (שמות יג') 'מימה' ונאמר בבתי ערי חומה (ויקרא כה כט) 'מים תהיה גאולתו', מה להלן י"ב חדש אף כאן י"ב חודש, מגיד שצריך לבדוק תפילין אחת ל"ב חודש, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים אין צריך בדיקה. **ובירושלמי** (עירובין פ"ה ה"א) תניא תפילין צריך לבדוק אחת לשנים עשר חדש דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין צריכות בדיקה. וכתבו התוספות שעיקר ההלכה היא כדעת הסוברים שתפילין אינם צריכים בדיקה, אבל בשימוש רבה כתב שצריך לבדוק פעמיים בשבוע, ובדיקות אלו אינם משום חשש חסירות ויתירות, שהרי כיון שבדקום פעם אחת וראו שאין בהם חסירות ויתירות שוב אין צריך לחשוש לכך, אלא בודקים משום חשש שמא בלו ונתקלקלו.

ובשלחן ערוך (או"ח סי' לט ס"י) פסק כדעת התוספות, שתפילין שהוחזקו בכשרות, אינם צריכים בדיקה לעולם, וכמו שכתב גם הרמב"ם (תפילין פ"ב ה"א), שכל זמן שחיפויין שלם הרי הן בחזקתן, ואין חוששין להן שמא נמחקה אות מתוכן או שניקבה. אבל בכנסת הגדולה (שם הגב"י) הביא שכבר נבדקו כמה תפילין ונמצאו פסולים מחמת הזיעה שמקלקלת את האותיות, ולכן ראוי לחשוש לדברי הגאונים שמצריכים בדיקה לתפילין. והביאוהו **במגן אברהם** (סק"ד) **ובמשנה ברורה** (סק"ט).

ובאליה רבה (סק"ו) הביא גם מה שכתב בספר **ברוך שאמר** (אות ג), שאין לסמוך עתה על שהיו כשרים בתחילה והם מחופים, כי בעינינו ראה הרבה תפילין שהיו נראים כאילו חיפויין קיים, וכשבדק אותם ראה שהיו הבתים מלאים נקבים למעלה בראשיהם, ולא היו הנקבים נראים כיון שהבתים היו סגורים ולא היה אור בפנים, ומלבד אותם נקבים היו האותיות שבפרשיות דבוקים זה לזה מחמת זיעת הראש, שכל האותיות עמדו מבחוץ לצד השיער ונתקלקלו כל האותיות מבפנים. וכתב האליה רבה שהאריך להביא דבריו כדי להרחיק אדם מעבירה.

ובמור וקציעה (סי' לט) כתב, שמעשה היה אצלו שבדק את התפילין תוך ג' שנים לבדיקה שקדמה לה, ובפעם הראשונה נמצאו כשרים, ובשנייה מצא שנמחקה אות מהן ונפסלו, ואמר כמה גדולים דברי חכמים הקדמונים, שאמרו לבודקן פעמיים בשבוע. ואף על פי שמה שכתבו האחרונים שנכון לבדקם לפי שמתקלקלים מזיעה, הוא חשש רחוק במקום שעור חפויין שלם, וביחוד כשעור התיטורא עב מאד ואי אפשר שתכנס בו זיעה, מכל מקום באה בהם המחיקה לפעמים משום שהעור של הבתים מתיישן קצת נחלש, והדבק נפשו, והבתים מתפרקים ואינו נרגש כל כך לעין, וכשאדם הולך בהם לחוץ פעמים שגשמים דולפים עליהם, ואפילו מעט מלחות האויר נכנסת בהם ומעבירה את הדיו ומוחקת את האות.

אמנם **בהליכות שלמה** (תפילה פ"ד ס"ו) כתב, שאין נוהגים לבדוק את התפילין שנעשו בזמנינו בהידור בלי סיבה מיוחדת, ואף על פי שכתבו הפוסקים שנכון לבדוק את התפילין גם אם הוחזקו בכשרות, מפני שמצוי שמתקלקלים מחמת הזיעה, מכל מקום בתפילין שבזמנינו שעשויות בהידור אין לחוש לזה, ואדרבה על פי רוב מצויים תקלות רק לאחר שנפתחו ותקנום מחדש.

חיוב מאה ברכות בכל יום וגדרו

תניא היה רבי מאיר אומר, חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י"ב) 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך', [אל תקרי מה אלא מאה (רש"י ד"ה מה ה')]. רב חייא בריה דרב אויא היה טורח בשבתות ובימים טובים ומשלים מנין מאה הברכות בבשמים ומגדים.

ודין זה נפסק להלכה ברמב"ם, ובשלחן ערוך בג' מקומות, וכמו שהובא באליבא דהלכתא, שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, והזכירו דין זה גם בשבתות וימים טובים, ומשמע שחיוב גמור הוא להשלים המנין בכל הימים. אך במחזיק ברכה (סי' רצ"א) חידש מתוך דקדוק לשון הגמרא בסוגייתנו, שרב חייא טרח בשבתות וימים טובים להשלים מנין הברכות, ומשמע שמעלה יתירה ומיוחדת היתה בו ברבי חייא שדקדק בדבר ושאר כל בני אדם לא דקדקו בזה, ומכאן מוכח שאין חיוב לטרוח בגופו ובממונו להשלים מנין מאה ברכות, והטירחא אינה אלא מידת חסידות.

ובשדי חמד (מערכת החי"ת כלל לד) הקשה עליו, איך יתכן לומר שאין בזה חיוב גמור לכל אדם, שהרי יש ראשונים שסוברים שהחיוב לברך מאה ברכות בכל יום הוא חיוב דאורייתא, כמו שלמדוהו בסוגייתנו מן הפסוק, וכמו שהביא הרמב"ם בספר המצוות (שורש א) בשם הבה"ג שמנה מצוה זו בתרי"ג מצוות [אך החיד"א ביוסף אומץ (סי' נ) כתב שאין ראייה מדברי הבה"ג, כיון שדרכו למנות בתרי"ג המצוות גם מצוות דרבנן], ואם הוא חיוב מן התורה פשוט שחייב אדם לטרוח בגופו ובממונו לקיים את המצוה, אלא אף לדעת רוב הראשונים שסוברים שהחיוב הוא מדרבנן והפסוק שהובא בסוגייתנו אינו אלא אסמכתא, מכל מקום ודאי צריך אדם לטרוח בגופו ובממונו כפי יכולתו לקיים את המצוה.

וגם בפתח הדביר (סי' רצ"ג) הקשה על החיד"א מלשון הברייתא בסוגייתנו, שרבי מאיר אמר שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ומשמע שחיוב הוא לברכם בכל יום ויום, ואף בשבתות וימים טובים שאי אפשר לברכם בלי טורח יש חיוב לברכם על ידי הטורח.

וכן הוכיח מסתימת הרמב"ם והשלחן ערוך שפסקו דין זה אף לענין שבתות וימים טובים, ומבואר שחיוב הוא להלכה גם בהם ולא מידת חסידות בלבד.

וכתב בפתח הדביר, שגם אם נאמר שכוונת הגמרא היא שרבי חייא טרח יותר מכפי החיוב ונהג בעצמו מידת חסידות, אין הכוונה לעיקר השלמות מאה הברכות, שהרי הטירחא להשלימם חיוב היא ולא מידת חסידות בלבד, אלא שמעיקר הדין היה יכול להשלים מאה הברכות גם בשאר דברים שדמיהם קלים, כגון פירות הנמכרים בזול, וכך היו נוהגים שאר האנשים להשלים הברכות בכל הבא בידם במיני ירקות וכדומה, ורבי חייא טרח לחזר אחר בשמים ומגדים שהם דברים חביבים וחשובים ומתוקים לחיך, כדי לענג בהם את השבת.

ולכן דקדק הרמב"ם (תפילה פ"ז הט"ז) וכתב שישלים הברכות בשבת בירקות, ולא הזכיר מגדים ובשמים הנזכרים בסוגייתנו שהיא מקור הדין, והוא משום שמעיקר הדין יכולים להשלים המנין בירקות שדמיהן בזול, ורבי חייא שטרח להשלימם במגדים ובשמים נהג כן משום מידת חסידות.

והיה לך לאות ולא לאחרים

כידוע תפילין של ראש מצד ההתנשאות שמניח ראשו תחת השם יתברך ושמא דמאריה עליה ומצד זה וראו כל עמי הארץ וגו', שאומות העולם רודפים כבוד עצמן אבל ישראל אין מבקשים אלא כבוד שמים ממילא שם ה' נקרא עליהם ויראו ממך, שזה עיקר כבוד שמים לאומות העולם שאין שייך להם תואר אב רק תואר מלך הוא רק בראה. ותפילין של יד הוא השתעבדות כח הבהמיי שעיקר פעולת אדם בעולם הזה מכונה על שם הידים בכל מקום, והיינו שאין משתקע גם כן בשפלות יותר מדאי להיות נמשל כבהמות נדמו, רק שמא דמאריה עליה לדעת שורש נשמתו מלמעלה מעלה ואין ראוי לה להשתקע בדברים שפלים. וזהו והיה לך לאות ולא לאחרים לאות, דרק תפילין של ראש הוא לאות לאחרים שלא יתנשא על הזולת, דעיקר בקשת הכבוד הוא על הזולת, וכן חלוקת הכבוד על ידי וראו כל עמי הארץ וגו' דאין מלך בלא עם, אבל תפילין של יד הוא לך לאות מה שבינו לבין עצמו שלא להשתקע בשפלות, להיות לאות ולזכרון כך בלבו ומוחו דבר זה ואין שייכות לזולת בזה, ותפילין של יד קודם.

(רס"סי לילה, אות לד)

גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה

הנה פ"א ישבו במסיבה הרב הגה"ק ר' מרדכי דוד זצ"ל מדאמבראווא והרב הגה"ק ארי' דבי עילאי ר' אריה לייביש זצ"ל מווישניצא, ואמר הרב מווישניצא להרב מדאמבראווא שיאמר תורה. והשיב הרב מדאמבראווא הן רבינו הקדוש מלובלין זצוק"ל אמר לפרש ברוך אומר ועושה, היינו, ברוך הוא ומשובח זה שאומר תורה ועושה פעולה עם התורה שלו עכ"ל, וכנראה מדברי הרב מדאמבראווא בענות צדקו שהוא אינו בבחינה זו ולכך אינו רוצה לומר תורה. וענה לו הרב מווישניצא גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, פירוש משום כבוד הבריות צריכין לומר תורה אפילו לא תעשה שבתורה, פירוש שאינו עושה פעולה עם התורה, עכ"ל. ועל פי דברי קדשו יש לפרש סוף דברי חז"ל שאמרו כגון כהן והוא בבית הקברות זקן ואינו לפי כבודו, פירוש, שהוא כהן היינו צדיק מפורסם, והוא בבית הקברות שהוא מקום טומאה, והיינו שהוא עוד מעורב טוב ורע. אך זקן שהוא זקן וראש הדור זקן זה קנה חכמה, ואינו לפי כבודו כשהוא יושב בקהל חסידים שלא לומר תורה לפניהם, על כגון זה אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שיוכל לומר תורה אפילו שאינו עושה פעולה משום כבוד הבריות כנ"ל.

(עטרת ישועה, ליקוטים)

אמר ליה ענשיתו אעשה אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשין

כתיב (שמות כ א) 'וידבר וגו' את כל הדברים' וגו' טעם זכרון שם אלקים בנתינת תורה, על דרך שאמר רב קטינא ענשיתו אעשה וכו' עד כאן, הרי שעל עשה לא יעניש הכתוב, לזה אמר ה' כי ביא ה' במשפט עונש על כל הדברים גם לעשין הרשומים בעשרת הדברות, אמונתו יתברך שהוא עיקר הכל הרשומים בתחלת דבר ה' אנכי וגו', שבת כבוד אב ואם על אלו הגם שהם עשה יש אלקים שופטים בארץ, והוא אומרו וידבר אלקים שהוא בחינת הדין את כל הדברים בין עשה בין לא תעשה.

(אור החיים, יתרו)

לכל אחד מגיע

עוז והדר במבצע!

לכל אחד מגיע חומש כיס מפואר
דמוי עור של עוז והדר עם התפילות לשבת

רק 79 ₪ לסט

המבצע עד לר"ח אייר

אפיקומן

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66